

ПІВСТОЛІТТЯ САМОВІДДАНОГО СЛУЖІННЯ БОТАНІЧНОМУ САДУ (до 85-річчя від дня народження Тетяни Михайлівни Черевченко)

11 січня виповнилося 85 років від дня народження Тетяни Михайлівни Черевченко, доктора біологічних наук, професора, члена-кореспондента Національної академії наук України, Заслуженого діяча науки і техніки України, почесного директора Національного ботанічного саду ім. М.М. Гришка НАН України.

Народилась Тетяна Михайлівна на Черкащині. У 1949 р. закінчила з відзнакою технікум рибництва в с. Шевченкове і того ж року була зарахована на біолого-грунтознавчий факультет Київського державного університету імені Т.Г. Шевченка.

Свій творчий шлях Тетяна Михайлівна розпочала у Білій Церкві, в дендропарку «Олександрія» у 1954 р. Спочатку вона працювала старшим лаборантом, а потім — старшим квітником.

Майже півстоліття життя Тетяни Михайлівни нерозривно пов'язане з Національним ботанічним садом ім. М.М. Гришка НАН України. Тут вона пройшла шлях від молодшого наукового співробітника до директора установи.

У період з 1974 до 1992 р. Т.М. Черевченко очолювала відділ тропічних та субтропічних рослин. Це був час інтенсивного накопичення колекційних фондів і різнопланових до-

сліджень у галузі порівняльної морфології, репродуктивної біології, онтоморфогенезу, біоморфології, фізіології, біохімії та біотехнології інтродуцентів.

Тетяна Михайлівна — учасник численних експедицій у тропічні регіони Землі. У період з 1977 до 1986 р. вона взяла участь у чотирьох експедиціях на науково-дослідному судні «Академик Вернадский», у 1988 р. — в експедиції на Кубу, а у період з 1989 до 2009 р. п'ять разів проводила польові дослідження у В'єтнамі.

Під керівництвом Тетяни Михайлівни та за її безпосередньої участі створено одну з найбільших в Україні колекцій рослин флори тропіків і субтропіків, яка нині налічує понад 3500 видів, які належать до 820 родів, 164 родин із 6 відділів. Про унікальність цієї колекції свідчить надання їй у 1999 р. статусу Національного надбання.

Т.М. Черевченко притаманні широкий науковий кругозір, бачення перспективи і наукова інтуїція, які сприяли розвитку нових напрямів досліджень у відділі тропічних та субтропічних рослин.

Тетяна Михайлівна завжди гостро відчуває «пульс» часу. За складом характеру вона — першопроходець. Вміє бачити перспективу та стратегічні шляхи розв'язання певних проблем, дбаючи про те, щоб її справа та справа її попередників продовжувалася.

Фітодизайн, мікроклональне розмноження орхідних, створення лабораторії культури тканин *in vitro*, розробка модифікованого середовища для пророщування насіння орхідей, використання орхідних як модельних об'єктів для дослідження впливу мікрогравітації на ріст вищих рослин за умов невагомості — це далеко не повний перелік наукових проблем, які професор Черевченко успішно вирішує.

Учні Тетяни Михайлівни проходили стажування в лабораторіях провідних вищих

навчальних закладів та наукових інститутів колишнього Радянського Союзу: у лабораторії ембріології Ботанічного інституту імені В.Л. Комарова АН СРСР, лабораторіях біології розвитку рослин та математичної теорії експерименту біологічного факультету Московського державного університету імені М.В. Ломоносова, лабораторії культури тканин і морфогенезу Інституту фізіології рослин РАН (м. Москва). Тривала творча співпраця об'єднує Тетяну Михайлівну і професора Джозефа Ардітті (США), одного з редакторів багатотомного видання «Biology of Orchids. Reviews and Perspectives», в якому публікуються найвагоміші результати досліджень у галузі орхідології.

Методичними рекомендаціями з розмноження рослин *in vivo* та *in vitro*, технологіями культивування інтродуцентів в умовах захищеного ґрунту, практичними рекомендаціями з фітодизайну, розробленими авторським колективом під керівництвом професора Черевченко, користуються фахівці ботанічних садів України та інших країн на пострадянському просторі.

У 1988 р. Тетяну Михайлівну було призначено директором Національного ботанічного саду ім. М.М. Гришка НАН України. Різноманітність наукових інтересів, висока ерудиція та організаторський талант дали змогу успішно керувати колективом Ботанічного саду, до складу якого входять підрозділи не лише інтродукційного, а й експериментальних напрямів.

Діяльність Т.М. Черевченко протягом 1990-х років можна визнати найбільшим науковим здобутком і найвищим громадянським подвигом. Лише завдяки її титанічним зусиллям та невичерпній енергії, почуттю великої відповідальності як громадянки і патріотки були збережені безцінні колекції, кадровий потенціал і територіальна цілісність Саду, започатковані нові напрями досліджень.

Важливою віхою у розвитку Національного ботанічного саду стало завершення будівництва і введення в дію оранжерейного комплексу. Від закладання першого блоку у фундамент до відкриття у 2005 р. першої експозиції минуло 20 років. Лише Тетяні Михайлівні було до снаги розпочати та завершити цей грандіозний проект.

Плідна наукова, організаторська і громадська діяльність Тетяни Михайлівни відзначена високими державними нагородами: медалями «За доблестный труд» (1970), «За трудовое отличие» (1979), орденами «Знак почета» (1986), княгині Ольги III (1998) та II (2009) ступеня, преміями ім. В.Я. Юр'єва (1982), ім. М.Г. Холодного (1994), ім. В.І. Вернадського (2001). У 2014 р. її нагороджено пам'ятною медаллю Академії наук і технологій В'єтнаму за великий внесок у розвиток творчого співробітництва між Національним ботанічним садом ім. М.М. Гришка НАН України та Інститутом тропічної біології В'єтнаму.

У науковому доробку Т.М. Черевченко понад 320 публікацій, відомих широкому колу дослідників у галузі інтродукції рослин та багатьох розділів експериментальної біології, зокрема вона є автором та співавтором 12 монографій.

Тетяна Михайлівна та її учні неодноразово представляли ботанічну науку України на наукових форумах за кордоном.

Багато співробітників у системі Ради ботанічних садів та дендропарків України стали науковцями саме завдяки підтримці Тетяни Михайлівни, її вмінню підказати правильний напрям досліджень, здатності розкрити творчий потенціал кожного.

Т.М. Черевченко — голова спеціалізованої Вченої ради при НБС ім. М.М. Гришка, голова Ради ботанічних садів та дендропарків України, відповідальний редактор наукового журналу «Інтродукція рослин», член Українського ботанічного товариства та Американського товариства орхідеєводів.

Уся діяльність Тетяни Михайлівни в Національному ботанічному саду, незалежно від посади, яку вона обіймала, — це взірць самовідданого служіння справі, Саду, його розвитку й процвітанню.

Колектив Національного ботанічного саду ім. М.М. Гришка, численні учні та колеги щиро вітають Тетяну Михайлівну з ювілеєм, бажають міцного здоров'я й творчої наснаги, довгих років життя і здійснення творчих задумів!

Н.В. Заїменко, Л.І. Буюн, Л.А. Ковальська,
Р.В. Іванніков, П.А. Мороз, М.Б. Гапоненко